

САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ ЯК ВАЖЛИВА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Головною тенденцією демократичних перетворень у вищій школі є перенесення акцентів з масових педагогічних явищ на самоцінність особистості, вивчення можливостей та умов її індивідуального розвитку. Однак результат цього процесу в значній мірі залежить від того, чи відчуває молода людина потребу рухатись до найвищого рівня самовдосконалення, що передбачає активізацію та втілення у життя свого потенціалу. Тому серед проблем педагогіки особливого значення набуває проблема самореалізації особистості.

Багатогранність даної проблеми завжди привертала увагу філософів, психологів та педагогів різних часів (К.Абульханова-Славська, Ш.Амонашвілі, Л.Анциферова, О.Асмолов, Л.Коган, Д.Леонтьєв, М.Недашківська, А.Петровський, В.Петровський, С.Рубінштейн, Л.Сохань, В.Сухомлинський, В.Франкл, Е.Фромм та ін.)

Її витoki можна знайти вже у працях мислителів Давньої Греції (Сократ, Платон, Аристотель), які в центр своїх роздумів поставили Людину. Так, Сократ дійшов висновку, що майже всі люди марно витрачають своє життя, прагнуть до задоволення різноманітних потреб, навіть не замислюючись чи саме для цього їм відведено життя. На думку філософа, для успішної самореалізації потрібно в першу чергу знати самого себе та займатися тим, що знаєш: "Хто знає себе, той знає, що для нього корисне, і ясно розуміє, що він може і чого не може. Займаючись тим, що знає, він задовольняє свої потреби і живе щасливо, а не беручись за те, чого не знає, не робить помилок і уникає лиха. Завдяки цьому він може визначити цінність також і інших людей і, користуючись ними, одержує користь і оберігає себе від лиха" [5, с.57].

Думки античних філософів знайшли своє продовження в епоху Просвітництва. Саме в цей час людину розглядають як вільну, самостійно діючу істоту, що не має обмежень та спроможна на все завдяки своїм зусиллям. Вона виступає як творча особистість, діяльність якої веде не просто до задоволення земних потреб, а до самовдосконалення. Підтвердження цих поглядів знаходимо у педагогічних працях Д.Локка, Ж.-Ж. Руссо, І.Песталоцці, А.Дистервейга. Зокрема Ж.-Ж. Руссо вважав, що людину необхідно виховувати, враховуючи її здібності та потенційні можливості. Найсприятливіший для цього період - дитинство. Вчений переконував, що найліпшою підготовкою до віддаленого майбутнього є здатність дитини до самостворення як у життєвому, так і в професійному сенсі, що веде до осмислення нею своєї сутності й формування готовності до саморозвитку й майбутньої самореалізації. Тому вивчення і врахування індивідуальності кожної особистості дасть можливість зберегти різноманітність людської природи як найбільшу цінність для суспільства. "Наставнику, вивчай природу дитини і ретельно спостерігай за своїм вихованцем... створи для нього умови з метою виявлення рис характеру, не обмежуй його, надай повну свободу для того, щоб уявити його цілісно", - наголошує мислитель [4, с.97].

Більш детально проблема самореалізації стала розроблятися у США в середині ХХ ст. групою психологів гуманістичного напрямку (К.Роджерс, А.Маслоу, Г.Оллпорт, К.Гольдштейн та ін.), які розглядали самоактуалізацію (що у їхніх працях виступає синонімом самореалізації) як основний мотив поведінки людини, в основі якого лежить прагнення реалізувати свої здібності, стати самим собою. На думку психологів-гуманістів, таке бажання закладене від народження. «У людини є тенденція, якщо не наявна, то потенційна, рухатися вперед до зрілості. Це виявляється у її здатності розуміти ті сторони свого життя, які несуть біль та невдоволеність. Звільнення цієї тенденції залежить від прагнення перебудувати свою особистість і своє ставлення до життя, зробити його більш зрілим. Як не

назвати це – тенденцією до росту, до самоактуалізації або тенденцією рухатися вперед, - це головна сила життя», - підкреслює К.Роджерс [3, с.77-78].

Розглядаючи педагогічний аспект самореалізації, вчений дійшов висновку, що вчитель має бути одночасно й психотерапевтом, який формує людину, а не хоче "відлити" її у певну форму, допомагає знайти те позитивне, що в неї уже є, але носить прихований або викривлений характер, прагне зрозуміти, які нахили у його вихованця, що він за людина, що він може і чого не може, як буде розвиватись. Для цього педагогу необхідно створити атмосферу довірливих стосунків, яка знімає тривогу та захисні реакції, сприяє саморозвитку та актуалізації внутрішніх сил. «Якщо я зможу створити певний тип стосунків з іншою людиною, вона знайде у собі здатність використати їх для свого розвитку», - переконаний К.Роджерс [3, с.75]. На його думку, навчити чомусь іншу людину неможливо, учень може навчитись лише самонавчаючись. Тільки так він стає відповідальним, незалежним, творчим, спирається у своїх досягненнях на самокритику та самооцінку.

Згідно А. Маслоу: «Самоактуалізація – це бажання людей реалізувати себе, здатність проявити в собі те, що в них закладено потенційно" [2, с.68]. Вона відноситься до фундаментальних потреб людини та є їх вершиною, які розташовані у ієрархічній послідовності:

- фізіологічні потреби (їжі, сну тощо);
- потреби у безпеці;
- потреби у любові й належності;
- потреба у повазі;
- потреба у самоактуалізації (самореалізації).

На думку вченого, життя на високому рівні потреб означає високу біологічну ефективність, більшу тривалість життя, хороший сон і апетит, зменшення хвороб. Це веде до справжнього розвитку особистості, її кращих якостей, до «повної людяності». На жаль дуже мало людей знаходять у собі мужність йти за цією потребою, досягаючи вершин самовдосконалення та

психологічного здоров'я. Для цього їм необхідно: уміти без спотворень сприймати природу, себе, інших; мати комфортні взаєностосунки з оточуючими; незалежність від культури та середовища; волю і активність; спонтанність, автономність; потребу в усамітненні; свіжий погляд на речі; почуття єдності з людством; тонке відчуття добра і зла; філософське почуття гумору; креативність [1, с. 359].

Отже, проблема самореалізації особистості у психологічному аспекті тісно пов'язана із виявленням сутнісних сил людини, розвитком природних здібностей, свідомим втіленням своїх творчих можливостей у житті. З педагогічної токи зору важливе значення має визначення педагогічних умов, що забезпечують цей процес, особливе місце серед яких займають індивідуальний підхід та гуманне ставлення до кожного індивіду.

Подальший розгляд даної проблеми потребує більш чіткого визначення та співвідношення таких понять як "самоактуалізація", "самореалізація", "самовизначення", "самовдосконалення", "саморозвиток", а також дослідження особливостей їх вияву в залежності від віку, обраної спеціальності, творчих здібностей.

Література:

1. Асмолов А.Г. Психология личности: Учебник. - М.: Изд-во МГУ, 1990. - 367 с.
2. Маслоу А. Мотивация и личность. - 3-е изд. СПб.: Питер, 2003. - 352 с.
3. Роджерс К.Р. Взгляд на психотерапию. Становление человека: Пер. с англ. / Общ. ред. и предисл. Исениной Е.И. - М.: Издательская группа "Прогресс", "Универс", 1994. - 480 с.
4. Руссо Ж. Ж. Избранные педагогические сочинения: В 2 т. / Под ред. Г.Н. Джибалидзе, сост. А.Н. Джуринский. - М.: Педагогика, 1981. - Т.2. - 334 с.
5. Сократ. Платон. Аристотель. Сенека: Биограф. очерки. - Ростов н/Д: Изд-во "Феникс", 1998. - 416 с.